

Žarana Papić

ONÁMÍTÁS?

Gondolatok Simone de Beauvoir önéletírása kapcsán

A nő helyzetének, illetve jelenlegi és évszázados degradálásának a tanulmányozása nem hanyagolható el a nélkülözhetetlen, de mindmáig absztrakt társadalmi-gazdasági elemzésben. Az efféle elemzés (terjedelmét és alaposágát tekintve nálunk egyaránt kifogásolható) pedig számtalan olyan történelmi okkal hozakodhat elő, amely az alárendeltséget következőes jelenségként magyarázza az egész történelem folyamán. Megállapíthatja, hogy a nő mindig a társadalmi folyamatok peremén maradt; hogy korlátozott háztartásbeli és anyaszerepével sokkal inkább a biológiai szférába ragadt, mint a férfi, s hogy ennél fogva nagyszámú olyan tulajdonságot formált ki magában, amelyeket felületesen ugyan, de mégis „természetes” és jellegzetes jegyeinek tekintenek. Sajnos, az ilyen elemzés rendszerint csak felületes és „objektív”, hisz nem terjed ki a női elnyomás valamennyi területére — a nő szubjektivitására, belső tapasztalataira, útjai és lehetőségei felbecsülésére, különösen pedig szabadsága korlátainak a felismerésére. A női emancipáció társadalmi feltételeit (a közéletben való egyenrangú részvétel, azonos munkafeltételek, a gyermeknevelési gondok enyhítése) általában az emancipáció elért szintjének tekintjük, holott a nő legfőbb determinánsa továbbra is a családban való „alámerülés”. Viselkedési struktúrája, önismerete, képességeinek a tisztán látása egy arasznyira sem távolodott el a patriarchális helyzettől. A nőkérdés belső és szubjektív tényezőinek a mellőzése hamis képet fest a teljes problémáról, ezenkívül ékesen igazolja az emancipáció visszasértelmezését is. Mivel a női emancipáció társadalmi feltételei csak a családon belüli nő helyzetének könnyítésére és megoldására vonatkoznak, így azonnal kitűnik, hogy mit tekintünk ma is a nő elsődleges szerepének.

A nőelnyomás tanulmányozása a mi viszonyaink között rendszerint egy jókora területet fedetlenül hagy, ez pedig a nő belső tapasztalata. Az, hogy miként éli meg önmagát; milyen fogalmakkal tolmácsolja magát; hogyan vélekedik magáról és emancipálódási lehetőségeiről; mi-

lyen korlátokat állít maga elé; milyen utakat választ stb. ... A társadalmi feltételeken kívül azonban döntően befolyásolják még a női és férfi egyenlőtlenséget, illetve a patriarchális nőhelyzet újratermelését a következők is: az alárendeltség interiorizálása, a külső korlátok sajátta nyilvánítása és a külső akadályok leküzdhetetlennek minősítése.

A nő belső szférájának vizsgálatakor néhány alapvető problémát kell tüzetes elemzés alá venni: miként vonja ki a nő magát mindazon „szabályok” alól, amelyek előre adva vannak lényének, aktivitásának, vívmányainak, kedvteléseinek és korlátainak a definiálására, illetve miként idomítsa őket a saját vágyaihoz s önmaga értékeléséhez. Arra, hogy egy nő miként kísérelte meg megalkotni öndefiníciójának és a saját lényé kiépítésének a projektumát, gazdag és kimerítő anyagot szolgáltatnak Simone de Beauvoir irodalmi alkotásai, különösen *A második nem* című szociológiai tanulmánya és *A vendég c. regénye*, valamint az *Egy jó házból való úrilány emlékei c. önéletrajza*. Ezenkívül Jean-Paul Sartre-al kialakított viszonya is szorosan hozzátartozik az identitásához és azon törekvéséhez, miszerint egy sajátos, egyéni egzisztenciát kívánt kiépíteni magának. Érdekes ezért végigkísérni ennek az elvben egyenrangú viszonynak a belső dinamikáját és megragadni a dominancia szubtilis tónusait.

Az egész történelem folyamán, s így ma is, az egyetlen emberi (sokszor pedig igen embertelen) viszony a nő és a férfi között a párkapcsolat volt és maradt. Ez csakhamar házassággá, majd családdá alakult, amely a társadalmi termelés és újratermelés végett determinálja a nő alárendeltségét. Érdekes ezért tüzetes elemzés alá venni egy olyan emberi viszonyt, mint amilyen Simon de Beauvoir és Jean-Paul Sartre kapcsolata volt, amely nemcsak a szokványos család minden elemétől, de a nő hagyományos szerepének, helyének és korlátainak kényszerű vállalásától is mentes volt. Azonkívül, hogy megmenekültek a házasság „büntetőitől”, ők állandóan az egyenrangúságot és egyenlőséget proklamálták, s ebben odáig mentek, hogy megengedték egymásnak a mással való kapcsolatteremtést is. Megkíséreltek felülkerekedni mindazokon a társadalmi konvenciókon, amelyekbe egy emberpár belekényszerül, illetve amelyek két emberi lényt akadályoznak a természetes és valódi vágyaikban, óhajaikban és lehetőségeikben. Szembenéztek az olyan egyén szabadságának és totalitásának problémájával, aki nem elégedhet meg *egyetlen* viszonytal. Nem elleneztek a másokkal való kapcsolatteremtést, de eközben igyekeztek kitörni a klasszikus hűség-hűtlenség, együvé tartozás-elhagyás keretéből. Megkísérelték úgy teljesíteni poligám vágyaikat, hogy ne kelljen a monogám család szokásos és egyetlen megoldásához — váláshoz folyamodniuk. Így kitértek az együttélés „idiotizmusa” elől, megtartották sajátoságaikat, meghatározták ténykedésüket és elérték a sokak számára nagyon távoli függetlenséget.

Ezen vívmányok s ugyanakkor az emberi együttélés korlátainak tudatában alapos vizsgálat alá vesszük az említett két ember kapcsolatát, egyenlőségük és egymás iránti őszinteségük „mechanizmusát”, „erőviszo-

nyaikat”, hogy megválaszolhassuk: Voltaképpen ki diktálta ennek az ő szabadságuknak és őszinteségüknek az irányelveit? Milyen helyet „szánt” magának ebben a viszonyban Simone de Beauvoir, s mit ért el vele? A kérdés megválaszolása végezt górcső alá vesszük az önéletrajzában papírra vetett tapasztalatait.¹ Igaz, ez sem teljes, mert a szerző szerint sok olyan dolog van, amiről szívesebben nem beszél, illetve, amit „homályban hagy”.² Ennek ellenére én mégis fontosnak tartom azon kísérletét, amellyel „életfejlődésének nagyszabású vállalkozását” akarta véghezvinni.³ Mert bár a kísérletprojektum valamennyi dimenziójában megvalósítottak és átgondoltak, megfontoltak tűnik — a legalábbis ilyenek igyekeznek feltüntetni Simone —, mégis akadnak lényének olyan szférái, amelyeket vagy mellőzött, vagy megfeledkezett róluk. Létezik pl. a női léleknek egy olyan szférája, amely a férfit részesíti elsőbbségben. A női egzisztencia minden eddigi formájának vizsgálata, kiváltképp pedig a problémák (az elnyomás alóli felszabadulás, a nő lényének és egyenjogúságának az emberi viszonyokban való definiálása) megoldási lehetőségének a kutatása — mind..., mind... a nagyobb függetlenséghez és a szubjektum kiépítéséhez vezető utat jelzi.

Simone de Beauvoir jómódú polgári családból származik.⁴ Puritán katolikus szellemben nevelkedett. Családjukban semmit sem dobtak el. Az időt és a pénzt rendkívül gazdaságosan kihasználták. A gyermekek szakadásig viselték a ruhát. Simone és húga pl. olyan játékot talált ki, amellyel a profitszerzést gyakorolták. A férfi- és nőszerepek szigorúan elkülönültek a családban, mert Simone apja szerint „a nő azzá válik, amivé a férfi teszi; a férj feladata, hogy valakit teremtsen belőle.”⁵ Az anyja viszont „a szexualitást és a testi vágyat nemcsak elítélte, de jobbára bűnnek is tekintette”.⁶ Érthető, hogy ebben a légkörben emberhez méltatlannak tartották a meztelen testet. Simone ugyanis megjegyzi, hogy családjukban „a felnőtteket sohasem látta másként, csak tetőtől talpig hermetikusan felöltözve, fürdés közben pedig Louise olyan erővel dörzsölte a hátamat, hogy arra sok minden mondható, pontosan azonban aligha határozható meg. Arra tanítottak, hogy sohasem nézzem a saját meztelen testemet, ennél fogva inkább kétrét görnyedtem fehérnemű-váltás közben, mint hogy egy pillanatra is teljesen meztelen maradjak. A mi világunkban nem volt hely a test számára”.⁷ Simone tehát híven tükrözte a „szülői akaratot”,⁸ s mégis ügyesen kitért a klasszikus nőhelyzet elől, vagyis kiutat keresett magának az intelligenciában, a fáradhatatlan munkában és abban a dédelgetett álmában, hogy író nő legyen. Ki akart „törni abból a szűk körből, amelybe be volt zárva”.⁹ Megoldási módja azonban kapitalista színezetű volt (Margaret Walters), mert ő a gyermekkorát a tudáshalmazos¹⁰ időszakának, az életét pedig egy *sajátságos terméknek* tekintette. Meggyőződése volt ugyanis, hogy „mindent, még a saját lényét is a végsőkig ki kell használni”.¹¹

Simone személyiségének a kialakításában jelentős szerepet játszott a húga fölötti dominanciája, illetve hatalma is. Ez is hozzásegített a „sze-

mélyes szabadságra való jog megerősítéséhez. Húgom nemcsak a társam, de az alárendeltem is, az én »alkotásom« volt”.¹²

Sikerült tehát más szerepet találnia magának a hagyományos nőszerepnél, olyan szilárd ént alakított ki, amely később — a saját bevallása szerint — „akadályozta a történelemszemléletben, más emberek, sőt önmaga megértésében is”.¹³ Arra törekedett, hogy mindig önmagát helyezze előtérbe és tartsa a legfontosabbnak.

Simone de Beauvoir két célt tűzött ki maga elé: teljes életet élni és íróvá válni. „Az én sajátos nagyszabású vállalkozásom a saját életem alakítása volt, mert azt hittem, hogy ez az én kezemben van. Az életemmel szemben pedig két — amelyeket én nagy optimizmusomban azonosnak véltem — elengedhetetlen követelményt támasztottam, azt, hogy boldoggá tegyen, s hogy az egész világot a rendelkezésemre bocsássa.”¹⁴

Korának nőivel szemben hihetetlenül szilárd elvek alapján rendeli alá az életét a kitűzött célnak, s részben még tevékenységének obszesszív voltát is bevallja. Amíg pl. Marseille-ben dolgozott, minden csütörtökön és vasárnap reggeltől estig róttá és ismerkedett a környékkel és soha mégcsak el sem gondolkozott rajta, hogy vajon miért csinálja ezt, mert félt, hogy akkor kedvét veszti. Így magánosan fejlesztette a szokásait. Tevékenységi fókuszába a saját lényét állította, s hihetetlen energiáról tett tanúbizonyságot saját „karakterének” a kialakításában. Simone az egész életét projektumként tartotta maga előtt. Önletrajza nemcsak emlékek sokasága és halmaza, de mégcsak nem is vallomás, hanem tudatosan és aprólékosan struktúált, hogy „szemléltesse a saját élete téziseit”.¹⁵

Ilyen értelemben ő egy nőprojektum (vagy ahogyan M. Walters nevezi: self-made woman), méghozzá (a saját meggyőződése szerint) egy *megvalósított projektum*, mert sikerült elkerülnie azokat a tipikus buktatókat, amelyek a nőkre leselkednek — nem vált tárggyá, maga kreálta és kivitelezte a szabadságát. Ezzel a tudattal és a felsorolt vívmányokkal Simone azt állítja, hogy női mivolta sohasem volt terhére, és hogy „megszabadult az afféle elnyomás nyűgétől”, amelyet olyan brilliánsan elemzett *A második nem* c. tanulmányában.¹⁶

Simone a saját személyiségének kialakítását projektumként állította maga elé, ám véleményem szerint sohasem vizsgálta felül, hogy mit jelentett és mi mindent feltételezett ez a projektum. Pedig könyvének II. kötetében — még az elején — világosan maga elé tűzte ezt a feladatot. Ez a szilárd projektum ugyanis lehetővé tette számára, hogy következetesen megvalósítsa függetlenségét és sikeresen átvészelve a dilemmákat, ám problémáinak az orvoslási módja sohasem volt olyan, hogy mélyrehatóan elemezhesse önmagát és a rettegéseit, illetve a Sartre-ral létesített kapcsolatát, hogy bátran szembenézzon mindazokkal az ellentmondásokkal, amelyeket átélt. Mivel képtelen volt a saját projektumának — amely élmény helyett jobbára csak racionalizációt kínált neki — mechanizmusát kiismerni, így önmagát „megvalósított” személyiségnek tekintve felsőbbrendűnek érzi magát azoknál a nőknél, akik függőségi vi-

szonyban éltek, s akik a nehézségeiket, gondjaikat, bajait panaszolták el neki. Meggyőződése szerint az ő személyes helyzete „nagyon is különbözött” az előbbiekéétől, mert ő „író volt”, s őt az említett problémák „közvetlenül nem érintették”.¹⁷ Ő valami egészen más volt.

Mivel személyiségének a kialakítását már kora ifjúságában megalapozta, így iskoláinak az elvégzésekor (1929) Simone de Beauvoir már a teljes szabadság és függetlenség mezejére lépett. Ez az esztendő új időszak kezdetét jelzi az életében. Elköltözik a szüleitől, gazdaságilag függetlenné válik, elszakad a régi barátoktól és megismerkedik Sartre-ral. Amint maga is megjegyzi, az ekkor elnyert szabadság volt „a leglelkeesebb aspektusa az 1929. évi, Párizsba való visszatérésének. Magam is csak ámultam a mozgásomban tapasztalt fáradhatatlan élénkség látán”.¹⁸ Oriási erőt és lelkesedést merített tanárnői hivatásából; állandóan úgy érezte, hogy „mélységesen felkészült a boldogságra”. Ezenfelül ekkor ismerkedett meg „élettársával is, aki szintén egy sajátos utat járt”.¹⁹

Simone de Beauvoir a Sartre-ral való viszonyát „élete kétségtelen sikerének” tekinti, mert úgymond, ebben a kapcsolatban sohasem vetődött fel a felsőbb- és alsóbbrendűségi probléma. Ennek a viszonynak az értelme és kivizsgálása, együvé tartozásuk lényegének a meghatározása döntő fontosságú kettejük elvszerű egyenjogúságának az analizálásában. Sajnos, az író nő látszólag kimerítő önelemzése ezt a kérdést nem világítja meg. Ugyanis az az érzésünk, hogy éppen ez a viszony „hiányzik élete történetének a szívéből”,²⁰ s hogy nem is ez a tárgya sajtáságos vívmányai elemzésének. Természetesen az író nő önéletrajzában elegendő utalást találunk arra, hogy a szabadságnak és egyenjogúságnak ezt a dinamikáját nyomon kövessük és felfedjük. Simone beismeri, hogy Sartre teljes egészében megfelelt annak az ideálnak, „aki után már 15 éves korától vágyódott”;²¹ hogy a hasonmása volt, akivel mindenkor mindent kész volt megosztani; hogy mellette „abszolút biztonságban” érezte magát. Ezzel elárulta és leleplezte, hogy ő is végigjárta a párválasztás fáradtságos útját, s őt is körülengte az „igazit” váró romantika, mire a sorsdöntő határozatig eljutott.

Noha elvben mindketten az egyenrangúság hívei, és noha Simone de Beauvoir nyíltan megmondja, hogy Sartre „sohasem hivalkodott a felsőbbrendűségével”,²² az önéletrajz olvasása közben mégis szüntelenül azt tapasztaljuk, hogy az író nő „önszántából”, objektíve, minden kinyilatkoztatásában maga szorgalmazta és alapozta meg Sartre felsőbbbőségét. Nem tagadhatja meg Sartre felsőbbbőségét — állítja —, mert ezzel „elárulná és feladná a saját szabadságát”.²³ Sartre tulajdonságait elemelve mindig talált okot arra, hogy önmagával szemben feltétlenül a férfit részesítse elsőbbségben. Sartre rendíthetetlen önbizalma, „átütő” pszichológiai struktúrája, amely nem ismer semmilyen klasszikus „nőproblémát” (kishitűség, bátortalanság, bizonytalanság), csak a kitűzött célt, melynek elérése közben még a saját gondjai és bajai sem tartóztathatják fel; fáradhatatlansága a sajtáságos elméletek felállításában és a saját verbális univerzuma kialakításában — megannyi olyan tulajdonság, amely Simone

szert föléje emelkedett az övéinek, mint pl.: „az érzékek rendszeres provokálásának”; végletes szexualitásának, mértéktelen alkoholfogyasztásának; annak a vágyának, hogy megküzdjön az ellentmondásokkal stb. S noha Sartre valóban az „ő oldalán” volt, amikor legjobb tulajdonságait — a személyes szabadság szeretetét és az élet iránti érdeklődését — igyekezett átmenteni és kiemelni, Simone önmagával szemben sohasem volt olyan következetesen őszinte és nyílt, mint az egész világgal, és nem fejtett ki olyan aktivitást, amelyet elméletben felállított. Maga alakította tehát úgy a viszonyukat (bár meglehet, hogy ehhez Sartre is hozzájárult), hogy Sartre mindig fölötte legyen. Ezt a kettejük rendjét — a saját állítása szerint — teljesen szabadon vállalta, s nem látta be, hogy ez már származásánál, neveltetésénél és szellemi felépítésénél fogva benne volt. Érzésem szerint Simone de Beauvoir szándékosan és következetesen elutasította a nő mitológiáját és helyébe a férfi mitológiáját ültette.²⁴ Így jutott el azon értékek idealizálásáig, amelyek Sartre szerint mind a „férfi jegyet viselnek magukon”.

A döntő érv Sartre szuperioritásának az elismerésében egyrészt az volt, hogy „mindenben alaposabb és nagyobb tudással rendelkezett”, másrészt viszont „az a nyugodt, de mégis szinte mániákus szenvedély, amellyel a *könyvírásra* készült”.²⁵ (Kiemelte Ž. P.) Az egyetemesség, az ésszerűség és az objektivitás ismeretében, a Tudást érintetlen értéknek tekintve, az intellektualizmust pedig olyannak, amely szükségszerű tudásbeli „különbséget” eredményez az emberek között — vagyis ebben is a hierarchikus értékstruktúra mellett foglalva állást — Simone-nak ebben az egyenlőségben mégis el kellett ismernie, hogy Sartre a történelmi felsőbbség jóvoltából csak „előbbre” (messzebbre) jutott nálánál. Beismerte ezt annak ellenére, hogy *A második nem* c. tanulmányában már tüzetes elemzésben taglalta: miért nem foglalkozhatnak még manapság sem a nők „a világ alapvető problémáinak kutatásával.”²⁶ Saját magának ezt a lehetetlenséget csak a filozófia „általános” szintjén és a racionális ismeretszerzésben ismeri be, az élete szintjén viszont véletlenül sem. Véleményem szerint Simone nem érinti *kapcsolatuknak* a princípiumait és megelégedik arról, hogy nemcsak globális, de a saját létezése síkján is — Sartre-ral való kapcsolatában, a szabadsághoz való viszonyában és szubjektummá válásában — feladata az egzisztencia premisszáinak vizsgálata.

Igaz, Simone nemcsak intellektuális síkon helyezte magát Sartre mögé. Teljes egészében elismerte Sartre szabadság- és őszinteség-választását, egyetértett azzal a kifogásával, hogy professziója legyen; hogy másokra kényszerítse a saját normáit és szabályait; hogy családos ember legyen, illetve hogy Az értelem kora (A kor hatalma) kategorikus imperatívuszának engedelmességen. Az a csodálat, amellyel Sartre ezen tulajdonságainak adózik arra utal, hogy neki ezek nem problémái, számára távoliak és elérhetetlenek. Amikor arról ír, hogy Sartre „nagy árat” fizetett Az értelem korának (A kor hatalmának), akkor itt egy szót sem szól arról, hogy ehhez bizony ő is hozzájárult, nem is kis áldozatot hozva érte. Amikor Sartre mély depresszióba esik eljövendő életük egy-

hangúsága miatt — amelyben már úgyszólván minden bejáródott, csak egyetlen kaland, a könyvírás, maradt még —, akkor Simone nem hajlandó elfogadni egy ilyen érzésnek az implikációit és racionalizálással megkísérli az eltávolodást ettől a „bomlasztó” tapasztalattól. Sohasem foglalkozott őszintén saját lehetőségeinek a társadalmi munkamegosztásban történt leszűkítésével, mert úgy vélte, hogy a foglalkozását maga választotta és hogy a karrier, amelybe Sartre szabadsága belevesztett, az ő számára felszabadulást jelentett. Itt azonnal szembetűnik a *történelmi* különbség a saját lehetőségeik és a társadalmi korlátok átélésében. Simone ugyanis nehezen szabadult ki újonnan kiharcolt szabadságának — foglalkozásának — a bűvköréből, ami érthető is, hisz oly kevés nőnek adatott meg az ilyesmi. Ezért nem is érzékelhette teljes egészében mindazokat az akadályokat, amelyeket Az értelem kora (A kor hatalma) gördített eléje. Onvizsgálódásában arról is megfeledeznek, hogy kb. ugyanakkor, amikor Sartre válságba kerül és tagadja a „szociális ritmust” mert leszűkíti az egzisztenciáját, ekkor ő is egy nagy problémával, az öregedéssel, birkózik és küszködik. Ez látszólag, illetve csak első pillantásra tűnik társadalmilag autonómnak. Döbbenettel érzékeli, hogy értelmének nincsenek már olyan friss és tüneményes felfedezései. Sartre-nak a „szociális ritmus”, neki pedig a „biológiai ritmus” okoz gondot. A biológiai szférában Simone odáig jut, hogy számára csak Sartre létezése „jelentette már a világot”,²⁷ míg Sartre-nak semmi sem jelentett ilyen biztosítékot, hanem „támaszték” nélkül kellett szembesülnie a világgal. Simone-nal is az történt, hogy egy férfival azonosította a világot, s ezt vitte bele a „zavartalan biztonságba”. Emberi vívmányaik legjelentősebbje a monogám viszony túlhaladása és a harmadik személlyel létesített több éves kapcsolat. Ezzel a lehetőséggel mindketten éltek, bár érzésünk szerint Simone ebben is passzívabb szerepet játszott. Sartre elmondta, hogy Simone „úgy vélte, egy életen át nemcsak egy, hanem több férfival is kapcsolatot kell teremtenie, és nem akarta, hogy a velem való viszonya ebben akadályozza”.²⁸ Simone önéletrajzát olvasva mégis mást tapasztalunk. Úgy tűnik fel, hogy ezen elvek inkább Sartre természetével voltak összhangban, s Simone inkább csak beléjük törődött. Ismeretes ugyanis, hogy Sartre hallani sem akart a „változatosság (női) varázsának” a lemondásáról, s ezzel is kiérdemelte Simone csodálatát, mert úgy mond ezzel is a monogám viszony korlátait ígyekezett lerombolni. Sartre tehát nagymértékben konceptuálta a viszonyukat, keretet szabott neki, meghatározta a lényegét, de úgy, ahogyan ő magában — az univerzumában — látta. „Ő a kedvenc kifejezésével a következőképpen magyarázta ezt meg nekem: »Az, ami nekünk van, az a *szerelem lényege* (suštinska ljubav), azonban *mindkettőnknek jól jönnek* az esetleges, véletlen szerelmi kapcsolatok is.«.”²⁹ (Kiemelte Ž. P.) Simone vállalta a princípiumot, s természetesen a következményeit is. Az a benyomásom azonban, hogy mások után kevésbé vágyódott Simone, illetve, hogy nemigen élvezte a „változatosság varázsát”, mert neki sokáig csakis a

kettőjük viszonya volt a fontos. Simone azt is elárulta, hogy az időnként elhatalmasodó félelmét gyengeségnek minősítve oszlatta el. Az a meg-egyezésük, miszerint két évi tökéletes intimitás után elválnak, s csak néhány év elteltével találkoznak ismét, Simone-nak úgy tűnt, „mintha egy óriási szakadék bukkant volna föl a horizonton s ez halálfélelemmel töltött el”.³⁰

Simone tehát a hagyományos kelepcebén találta magát: egyetlen személyhez kötődött, s viaskodott ezzel az érzéssel, sőt leplezte. Ezért élt rettegésben. Egy ilyen kapcsolatnak — amikor már mindent egy személy jelent — nagyon tragikus a felbomlása. Ebbe azonban már Simone sem ment bele őszintén. Megkísérelte jelentéktelenebbnek minősíteni, racionalitásában pusztá gyengeségnek tekinteni, legyőzni ezt az érzést, menekült tőle, s eközben azt mondta, hogy nem ért rá túl sokat foglalkozni önmagával, mivel „nagyon is lefoglalta egészében a világ”. Simone személyiségének tehát a határaihoz érkeztünk. A lényeges ellentmondásokkal ugyanis csak úgy nézhetett szembe, ha vagy mellőzte, vagy lebecsülte őket. Simone nem mélyed el a félelemben és az ábrándozásban, hanem igyekszik bennünket meggyőzni, hogy „ilyen kríziseken nemigen esett át”, s hogy élete jobbára szilárd alapokon nyugodott.

Projektumának irányelvei nem engedték meg neki, hogy szembenézzen az észlelt problémákkal. Sartre-tól való elválása után *testi vágyat* érez. Ekkor fedezi fel, hogy a testnek is megvannak a *maga szeszélyei* és hogy akarata ellenére is olyan intenzitású érzései támadnak, hogy képtelen őket ellenőrizni. Miután ráébred, hogy teste zúgolódik az egy személy „tudatos” választásának feladása miatt, Simone — akárcsak a nők nagy része — ahelyett, hogy szabadjára engedné érzelmeit, inkább büntudatot érez, sőt „szégyenletes betegségnek” bélyegzi. Elszalasztja az alkalmat, hogy a világ és az emberi viszonyok — s így Sartre-ral való kapcsolatának — kialakításához a saját vágyai szolgáljanak alapul. Pedig Simone-nak a teste „megfőkezési” időszakával párhuzamosan egy igen szomorú tapasztalat keseríti meg az életét: családi háromszögbe kerül, amelyben szinte megalázottnak érzi magát, s amelyet teljes egészében Sartre motívumai, hangulata és vágyai diktáltak. Neki csak a kompromisszum vállalása maradt. Olgával, az egyetemista lánnyal kialakított viszonyuk, amellyel Sartre a „szentimentális monopólium” megcáfolását akarta igazolni, kiprovokálta Simone-ból a féltékenységet. Ebben a viszonyban képtelen volt a *saját* módján felbecsülni a szituációt, s inkább alárendelte magát Sartre-nak azzal, hogy „mivel minden kérdésben igyekezett egyetérteni Sartre-ral, így ez az érzése felülkerekedett azon, hogy Olgát más szemmel nézze, mint ő (Sartre)”.³¹ (Kiemelte Ž. P.)

Simone tehát Sartre sémájához idomul, feladja a *saját független szemléletét*, amely rettegésben tartja, s következetes marad a Sartre-ral való azonosulásban. De ebben a konfliktusban sem mélyed el megfelelően, s annak az érzésének sem hatol a gyökeréig, amely mindenáron a Sartre-ral való egységre készíti. Kapcsolatuknak a teljes *alapját* pedig már vé-

letlenül, vagy szándékosan, sem veti fel, mivel viszonyukat mindig is *lényegesnek* tartotta. Egy szót sem ejt a Sartre-ral szembeni *negatív érzésről*, amelyek — véleményem szerint — elkerülhetetlenek voltak abban a törekvésében, hogy átlépje a polgári monogám viszonyok külső és belső akadályait. Simone ebben az esetben sem engedi meg magának, hogy rezerváltságról vagy közömbösségről tegyen tanúbizonyságot, attól pedig még távolabb áll, hogy nyíltan bevallja dühét és gyűlöletét. Szubtilis alárendeltsége Sartre-nak, a férfi minden kezdeményezésének az elfogadása, a félelemből való kiútkeresés elutasítása, a belső ellenállás és a bajok leplezése mind . . ., mind . . . arra utal, hogy Simone elfogadta ugyan a szabadság elveit, de nem állította őket vágyai és óhajai szolgálatába. Még akkor sem, amikor pl. a háború után egymástól független kapcsolataik voltak. Simone akkor létesített kapcsolatot Nelson Algrennel, amikor Sartre arra kérte: maradjon még valameddig Amerikában, amíg ő meg nem szakítja viszonyát M-mel.

Az elmondottak azt bizonyítják, hogy a nő a saját identitását még mindig csak egy előre meghatározott kereten belül látja; hogy nem állítja fel egyenrangúan az alapvető irányelveket, és tevékenységi formáját sem határozza meg a kereten belül. Szubjektum a nő csak ezen a kereten belül lehetett, híven követve a szabályait, s csak nagyritkán háborgott az ellen. Simone de Beauvoir tehát minden erejével azon volt, hogy csökkentse az elnyomását, de nemigen járt eredménnyel. Az a vallomása, miszerint sokáig nem tudta megteremteni a saját lelki harmóniáját is arról árulkodik, hogy örökös rettegésben élt. Félelmének egyik legfőbb oka pedig Sartre elvesztése lehetett. Ez a félelem akadályozta meg vágyai és óhajai teljesítésében is, illetve abban, hogy a világot ezek szolgálatába állítsa. Kívülről szemlélve és történelmi szempontból tehát Simone nem volt a klasszikus értelemben elnyomva. Sok mindenben sikerült elkerülnie a szokványos női sorsot, ám személyes meggyőződése és elhatározása alapján is, csak az úgynevezett külső terhektől szabadult meg. A „sajátságos, egyéni fogalmában” való létezés mégiscsak elérhetetlen maradt számára. Simone Sartre-nak *szentelte* magát, ami abból is kitűnik, hogy élete legfényesebb pillanatainak azokat jelölte meg, amelyeket Sartre-ral töltött. Saját problémáinak gyökeres és aprólékos taglalásáig nem jutott el, mivel barikádokat állított maga elé. Ezeket pedig elsősorban azzal emelte, hogy a világot Sartre-ral identifikálta, önmagának hagyta a kompromisszumokat. Ebben rejlik voltaképpen a férfi és a nő világlélményének óriási különbsége. Mert akad-e vajon olyan férfi, aki ilyen mértékben és ennyire következetesen identifikálódna egy nővel? A férfinak saját személye a fontos, önmaga is elegendő magának, hisz érte létezik a világ, s úgy érzi, ő tevőlegesen meg is határozza és fel is fedi a struktúráját. Ebben a férfi struktúrájú világban a nő sohasem lehet „minden” (kivéve a romantikus rajongásban és hevületben, amely ugyan csak sajátosságos formája a nőszerep leszűkítésének), nem lehet teljes világ. Ő csak egy pont a világban, amelynek a helyét és szerepét az egész

történelem folyamán a férfi határozta meg. Ez pedig főként abból állt, hogy a férfit csodálja, elismeréssel adózzon neki, hogy lelkesítse és természetesen, hogy élvezetet szerezzen neki!

Fordította *Tumbász Erzsébet*

Jegyzet és irodalom

- ¹ Simone de Beauvoir: *Memoirs of a Dutiful Daughter* (*Memoires d' une jeune fille ranchoses*). Penguin, 1968
All Said and Dode (*Tout compte fait*). (Tudomásom szerint önélet-rajzának csak két kötetét fordították le eddig szerbhorvát nyelvre.) Penguin Books, 1974
The Prime of Life (*La Force de l'Age*). Penguin, 1974
The Force of Circumstance.
- ² *The Prime of Life*. 8. 1.
- ³ Uo., 360. l.
- ⁴ Nem véletlenül választotta önéletrajza I. kötetének címéül az *Egy jóházból való úrilány emlékeit*
- ⁵ *Memoirs of a Dutiful Daughter*. 36. l.
- ⁶ Uo., 30. l.
- ⁷ Uo., 58. l.
- ⁸ Uo., 31. l.
- ⁹ Uo., 55. l.
- ¹⁰ Margaret Walters: *The Rights and Wrongs of Women: Mary Wollstonecraft, Harriet Martineau, Simone de Beauvoir a következő gyűjteményben: The Rights and Wrongs of Women*. Kiadó: J. Mitchell i A. Oakley., Penguin Books, 1976
- ¹¹ *Memoirs of a Dutiful Daughter*. 66. l.
- ¹² Uo., 45. l.
- ¹³ Uo., 59. l.
- ¹⁴ *The Prime of Life*. 360. l.
- ¹⁵ Margaret Walters: Uo., 352. l.
- ¹⁶ Margaret Walters: Uo., 353. l., valamint a Simone de Beauvoir-ral készült interjú, megjelent a *Le nouvel observateur* 1972. február 14-i számában
- ¹⁷ *The Prime of Life*. 572. l.
- ¹⁸ Uo., 11. l.
- ¹⁹ Uo., 28. l.
- ²⁰ Margaret Walters: Uo., 369. l.
- ²¹ *Memoirs of a Dutiful Daughter*. 345. l.
- ²² *Žensko pitanje* (Nőkérdés), szerk. Jovan Đorđević, Radnička štampa, Bgd., 1975., 252. l. (Simone de Beauvoir és Jean-Paul Sartre beszélgetése a nőkérdésről)
- ²³ *The Force of Circumstance*. 661. l.
- ²⁴ Margaret Walters: Uo., 356. l.
- ²⁵ *Memoirs of a Dutiful Daughter*. 340—341. l.
- ²⁶ *The Prime of Life*. 41. l.

²⁷ Uo., 212. l.

²⁸ Ilustrovana politika. 1977. II, 8., 953. szám

²⁹ The Prime of Life. 22. l.

³⁰ Uo., 65. l.

³¹ Uo., 241. l.